

Pirkanmaan
Lumo-ohjelma /
Ympäristökasvatus-
kokeilut
esi- ja
alkuopetuksessa

Hanna
Kankaanpää
Tuni 05/23

Ympäristökasvatuskokeiluni liittyi Tampereen yliopiston saman nimiseen Kasvatustieteiden tiedekunnan kurssiin kas.kay.510. Yhteistyökumppaneina ja inspiraation lähteinä toimivat Pirkanmaan Lumo-ohjelma / Kangasalan Lumo-opetustuokiot, Kimmo Pyykkö -taidemuseo, Kangasalan joustava esi- ja alkuopetus eli Oksa-toiminta ja erityisesti Vatialan koulun Oksa-C -luokka.

Lisäksi Kangasalan Sanomat julkaisi toiminnastamme uutisen.

Työskentelimme kolmessa osassa vuoroviikoin: taidemuseossa, metsässä ja kuvisluokassa.

Toivon, että saatte esimerkistäni ideoita ja jatkatte toimintaa omissa ympäristöissänne!

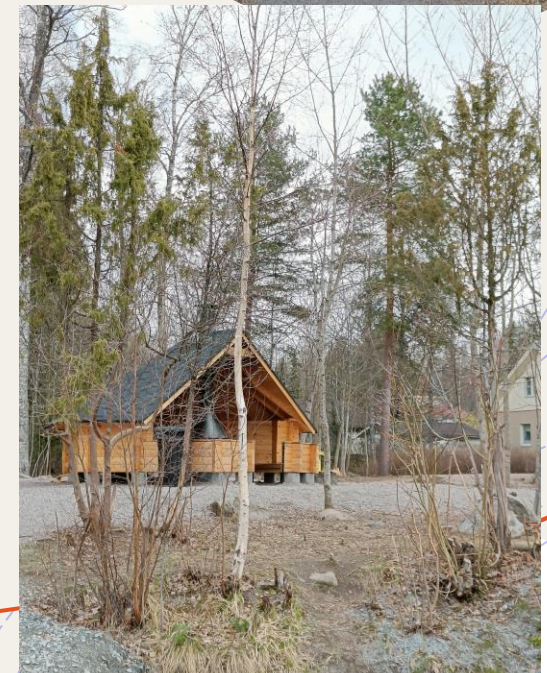
Valitsin esi- ja alkuopetukseen hyvin soveltuvat tavoitteet ja sisällöt Pirkanmaan Lumo-ohjelman mukaisten Kangasalle suunniteltujen opetustuokioiden tavoitteista

Tavoite 21: *Laajennetaan koulujen ja päiväkotien osallistumista (...) lumo-hankkeisiin, jolloin lapset ja nuoret saavat näkökulmia mahdollisuuksiin torjua luontokatoa ja hyödyntää uusiutuvia luonnonvaroja kestäväällä tavalla. Varmistetaan mahdollisuudet toteuttaa valtakunnallista opetussuunnitelmaa, joka sisältää ekososiaalisen sivistyksen arvopohjan.*

Tavoitteet 14 ja 19: *Luontokasvatustoiminnan tukeminen Kangasalla yhdessä vapaaehtoisten kanssa. Vapaaehtoisten vierailut varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen ryhmissä luontokohteiden ja koulujen lähiluonnon hyödyntämiseksi oppimisympäristönä sekä luontokasvatuksen vahvistamiseksi Kangasalla.*

Tavoitteisiin ja sisältöalueisiin on kirjattu lisäksi mm.:

- *Luonto talvella*
- *Luonto oppimisympäristönä*
- *Tutkimusvälineiden ja digitaalisten laitteiden käyttö luontoympäristöissä*
- *Hyvinvoinnin edistäminen luonnossa*
- *Retkeilytaitojen kehittäminen, välineistö*
- *Puut ja metsät: taimien istutus, kasvien kasvu, metsien merkitys kestävän kehityksen kannalta*

Metodologiseksi orientaatioksi valikoitui nopeasti **humanistinen** lähestymistapa.

Ympäristökasvatuskokeiluni tavoitteena on ollut *kokemuksellinen ja elämyksellinen, erittäin henkilökohtainen* ja sitä kautta vaikuttava toiminta 6-7 -vuotiaiden lasten kanssa.

Toiminnan tavoitteena:

- Eudaimoninen eli pitkäkestoinen ja arvopohjainen hyvinvointi
- Positiivisia luontokokemuksia, löytää jokaisen oma tapa olla luonnossa.
- Oman luontosuhteen syventäminen, luonnon monimuotoisuuden säilyminen sen myötä itselle merkitykselliseksi.
- Museo, metsä ja kuviluokka ympäristökasvatusympäristöinä yksin ja yhdessä.

*”Ihminen suojelee sitä mitä rakastaa,
rakastaa sitä minkä tuntee,
ja
tuntee sen mitä hänelle on opetettu”*

BABA DIOUM senegalilainen ympäristösuojelija ja metsäinsinööri

Kangasalla Kimmo Pyykkö -taidemuseossa oli keväällä 2023 upea, osallistava *Metsätöitä*-näyttely, mikä toimi oman projektini ponnahduslautana. Pääsimme eskareiden ja ekaluokkalaisten kanssa museoon pohtimaan eri taiteilijoiden ja jokaisen omaa luontosuhdetta. Teokset olivat monipuolisia ja liittyivät eri tavoin luontoon ja metsään. Vastaavia tilaisuuksia kannattaa hyödyntää opetuksessa, jos osuu kohdalle!

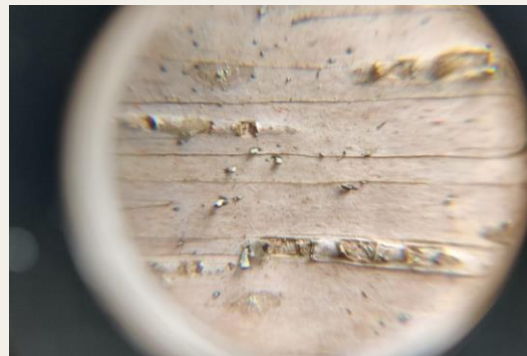
Lumo-ohjelma kannustaa kaikkia luokkia ja ryhmiä lähtemään lähimetsään. Metsän ja luonnon tullessa tutummaksi, sen merkitys yksilölle kasvaa. Tätä kautta luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen on mahdollista.

Pistetyöskentely toimii hyvin isommallakin porukalla ja ulkona voi tehdä oikeastaan mitä vain!

Esimerkkini *Oksa-luokka* muodostuu noin 20 eskarilaisesta ja 20 ekaluokkalaisesta, jotka on jaettu neljään kiinteään pienryhmään. Työskentelimme metsässä yhtenä aamupäivänä kahden ryhmän kanssa kerrallaan (20 hlöä) toisen puolikkaan ollessa sisällä muissa hommissa. Sama ohjelma toistui seuraavana päivänä eri oppilaiden kanssa.

Jakauduimme metsässä kolmeen pisteeseen (3x 20min. + siirtymät): *tutkimukset, riippumatot ja retkikeitin*. Jokaisella pisteellä rauhoituttiin läsnäolotaitojen ja *luontosuhteen* äärelle.

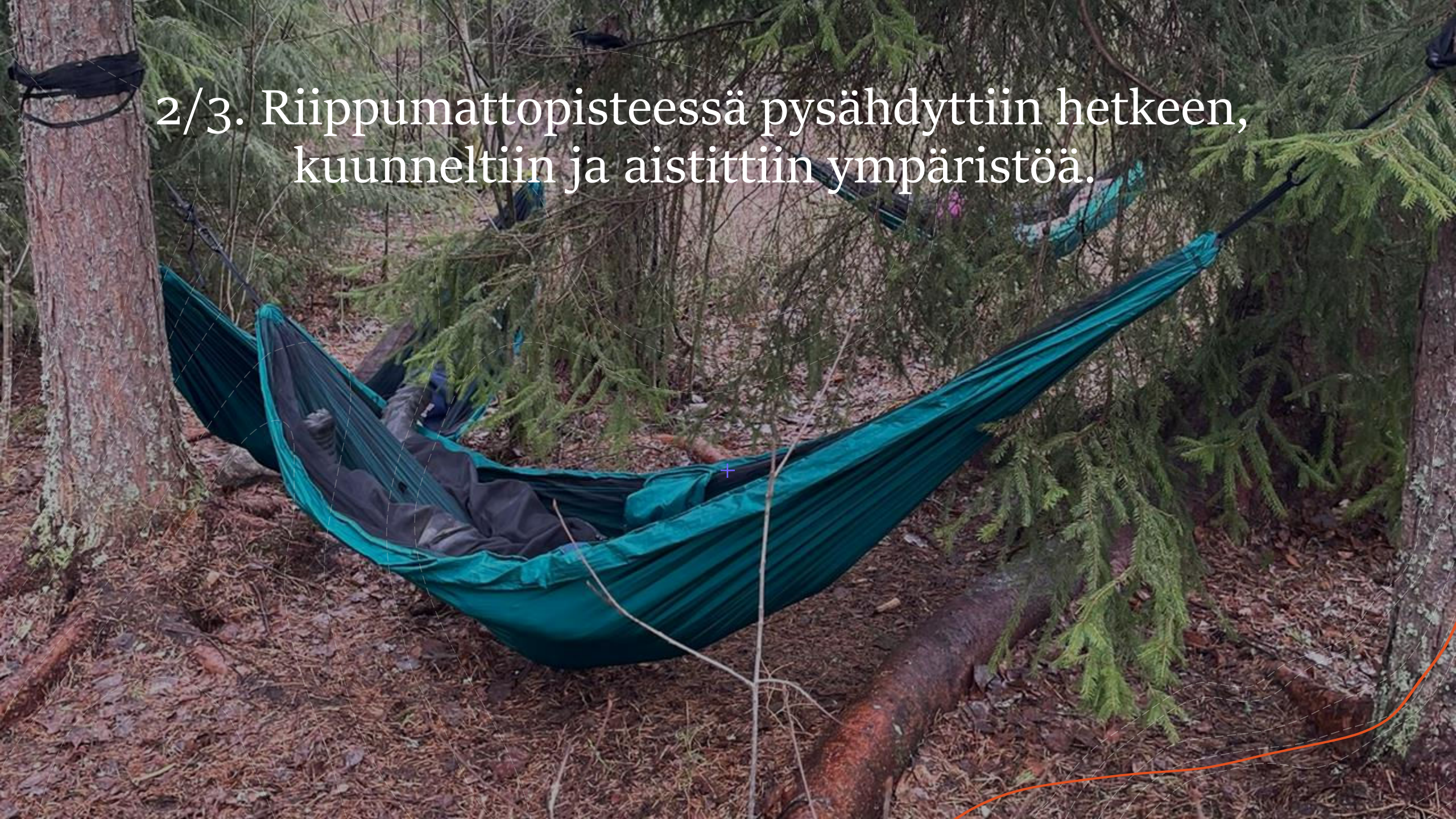
1/3. Tutkimuksia ja eri aistien tietoista

käyttämistä: välineinä hieman vaihdellen luupit, vessapaperirullat kaukoputkina rajaamassa näkökenttää, taulujen kehykset kauniin kohdan kehystämiseen ja villalankaa "muurahaisen luontopolun" merkitsijänä; näköaistin lisäksi kiinnitettiin huomiota tuntoaistiin tunnustelemalla erilaisia ohjeiden mukaisia pintoja ja hajuaistiin pysähtymällä haistelemaan metsää ja sen yksityiskohtia. Viimeinen korostui sateen jälkeisenä aamuna.

Syklin ja Ulko-opet ry:n *Tuumasta toimeen ja ulkoluokkaan* -koulutuksessa vinkattu harjoitus *Muurahaisen luontopolku* nousi yhdeksi oppilaiden suosikiksi. Siinä villalanka toimii opasteena ja reittiä tutkitaan esim. luupin avulla. Oppilaat voivat rakentaa polkuja toisilleen ja sitten kiertää tutkimassa niitä. Tuttukin ympäristö näyttää uudelta eri perspektiivistä.

2/3. Riippumattopisteessä pysähdyttiin hetkeen,
kuunneltiin ja aistittiin ympäristöä.

Vinkkejä!

Mikäli riippumatot on mahdollista sijoittaa lähekkäin, voi niissä ollessa hyödyntää myös ohjattuja läsnäoloharjoituksia.

Esimerkiksi *Viiden sormen lempeä läsnäoloharjoitus*

(Avola, Pentikäinen, Alalauri & Salminen 2022:

Hyvinvointitaitojen kukoistava tehtäväkirja, kts. kuva).

Toinen vaihtoehto on kuunnella keväistä linnun laulua tai vain olla. Pistettä pitävä työntekijä voi kierrellä oppilaan luota toiselle antaen samalla yleisiä ohjeita ja vinkkejä rauhoittumiseen.

Kokemukseni mukaan oppilaat rauhoittuvat riippumattoihin hienosti ja viihtyisivät niissä pidempäänkin. Pienet oppilaat mahtuvat kahdestaankin yhteen riippumattoon, mutta silloin voi olla vaikea rauhoittua. Aikaa tulee varata riittävästi riippareiden ripustamiseen ja pois keräämiseen tai tehdä tämä yhdessä isompien oppilaiden kanssa.

VIIDEN SORMEN LEMPPEÄ LÄSNÄOLOHARJOITUS

Harjoituksen voi tehdä seuraavilla tavoilla

- ★ Aikuinen puhuu harjoituksen ääneen.
- ★ Ryhmässä yksi lukee harjoituksen toisille.
- ★ Pari lukee harjoituksen toisilleen vuorotellen.
- ★ Lue harjoitus itsellesi ääneen ja vastaa kysymyksiin.
- ★ Lue harjoitus itsellesi ääneen videolle ja kuuntele se.

Lempeä läsnäoloharjoitus

- ★ Ota rento, mutta ryhdikäs asento.
- ★ Sulje silmäsi. Hengitä muutaman kerran syvään sisään ja ulos.
- ★ Anna sitten hengityksen kulkea rauhassa itsekseen.
- ★ Ota toisella kädellä kiinni toisen käden sormista vuorotellen. Aloita peukalosta.
- ★ Vastaa seuraaviin kysymyksiin hiljaa mielessäsi.

Peukalo: Olen nyt tässä, voin rauhoittua tähän hetkeen.

Etusormi: Olen nyt tässä, minulla ei ole kiirettä minnekään.

Keskisormi: Olen nyt tässä, ja voin keskittyä tähän hetkeen.

Nimetön: Olen nyt tässä – juuri siinä, missä minun kuuluukin nyt olla.

Pikkusormi: Olen nyt tässä ja tässä on hyvä olla.

3/3. Retkikeittimet ihastuttivat kolmannessa kiertopisteessä

Tutustuimme oppilaiden kanssa retkikeittimen osiin, kasaamiseen ja käyttömahdollisuuksiin, keittelimme vettä ja lopuksi kaikki saivat juodakseen lämmintä mehua. Olin varannut mukaan useampia Trangioita myös siltä varalta, että oppilaat olisivat ehtineet itse koota ja kasata niitä pulmapelin tavoin, mutta tähän ei aika tällä kertaa riittänyt. Sen sijaan piste pyöri hyvin kahdella Trangialla, jolloin jokaisen ryhmän kanssa ehdittiin sekä laittaa vesi kiehumaan että nauttia kuuma mehu toisen veden ollessa jo valmiina.

Videoklippi työskentelystä / Kangasalan Sanomat:

<https://www.youtube.com/watch?v=jm-wHqsmWZw>

Oppilailta oli mukanaan omat mukit, mikä oli ekologista, mutta myös syvensi kokemusta. Trangiit, riippumatot, luupit, istuinalustat ja mehutiiviste saatiin koululta / eskarista. Loput välineet huolehdiin itse paikalle (vesikanisteri, sytytin, muuta materiaalia aistipisteelle).

Mehu maistui ja kaikki tuntui nauttivan hetkestä. Isolle osalle elämys oli kuulemma uudenlainen. Tuli ja vesi elementteinä kiehtoivat, ja samalla oli luontevaa puhua esim. veden olomuodoista.

Kangasalan Sanomien toimittaja vietti yhden aamupäivän kanssamme metsässä kiertäen pisteitä ja haastatellen oppilaita. Juttu julkaistiin 3.5.23 sekä printti-että verkkolehdeissä: *"Olemassaolomme riippuu luonnosta ja Ilmari kuusesta"*. Toimittajan vierailu ja lehtijuttu tekivät edelleen toiminnasta merkityksellistä ja korosti asian tärkeyttä.

Olemassaolomme riippuu luonnosta ja Ilmari kuusesta

Vatjalan koulun Oksa-Ceeläiset viettivät lähimetsässä toiminnallisen aamupäivän.

Katso video digissä

ILMARI KOKEILL, millaista on riippua kuusesta.

HANNA KANKAANPÄÄ näytti lapsille, miten retkeikkeitin toimii.

Eija Koivu, teksti & kuvat

Mitä sanoo muistikka pöytätellessään kahden mennen väliin virite-ryssä riippumatossa? Ei tietenkään mitään, sillä ohjeeksi on annettu kuunnella ympäröivän metsän ääniä.

Mitä muistikka sitten kuulee riippumatossaan uumeniin?

– Lintujen ääniä. Ne varmaan lausuvat, että "Aiti tule", vastaa Vatjalan koulussa eskaria käyvä Linda asiaa tiedustelevalla lastenlehtorilla Anne Mertalalle.

Mitä mieltä Mustikat-ryhmään kuuluvat Linda ja Anne ovat metsästä? Sitä selventäköön Hanna Kankaanpää, sillä Vatjalan koulun Oksa-Ceksi nimetyn joukon metsäretkeily liittyy sekä hänen varhaiskasvatuksen maisteriopintoihinsa että Pirkanmaalla viime vuonna käynnistyneeseen Lumo- eli Luonnon monimuotoisuus-ohjelmaan.

Kangasalla on oma Luonnon- ja ympäristökasvatusta ja kouluissa eri antilla on tarkoitus edistää lähiympäristön hyödyntämistä oppimisympäristönä sekä vahvistaa luontokasvatusta, Kankaanpää toteuttaa.

Opintoihinsa liittyen hän tekee ympäristökasvatuksen kokonaisuutta Kangasalan Lumo-hankkeen ja Kimmo Pyykkö -taidemuseon kanssa.

TÄRKEÄ YHTEISTYÖKUMPPANI on myös Vatjalan koulun jo mainittu joustavan esi- ja alkuopetuksen ryhmä, Tooslaisten eskariryhmän ja IC-luokan muodostama Oksa-C.

Eskareista viime torstain metsäretkelle osallistui Mustikat ja Puolukat; Lakat ja Karpalot retkeivät seuraavana päivänä.

Ekaluokkalaiset ja eskarit ovat perehtyneet aiheeseen myös taidemuseon Metsätöitä-näyttelyssä museolehtorin opastamana.

Väpun jälkeisellä viikolla Oksa-Ceeläiset työstävät Minä luonnossa - luonto minussa -teemaa vielä taiteen keinoin, mihin päättyy heidän osuutensa Hanna Kankaanpään kanssa.

Ensin kuitenkin pohditaan yhdessä Oksa-opettaja Eveliina Vornasen johdolla, mitä luontosuhde tarkoittaa sanana ja mikä merkitys luonnolla on itse kullekin. Luonon selitys saa yleisen hyväksynnän.

Luontosuhde tarkoittaa sitä, miten luonnossa ollaan ja kuinka tuttu luonto on, toteaa Uuno.

Metsässä on hyviä puita ja kiviä, joille voi kiipeillä, kertoo

Emil perusteluita luonnossa viihtymiselle. Seuraavaksi pääsee äänen Hanna Kankaanpää, joka kertoo mitä on luussa.

Pitemmittä puheitta joukko jaetaan kolmeen ryhmään, jotka suuntaavat aikuisten johdolla Kankaanpään suunnittelemilta toimintapisteille. Ohjelmassa on luontoäänien kuuntelua ja ren-

toutumista riippumatoissa sekä metsän yksityiskohtien havainnointia sekä tutkimista omien aistien ja erilaisten apuvälineiden avulla.

Tutuksi tulee myös retkeikkeitin, jonka toiminnan esittelyn kruunaa lämmin mehutarjoilu.

HANNA KANKAANPÄÄN mielestä metsää voitaisiin paljon nyky-

Hanna Kankaanpään mukaan luonto jo itsessään ruokkii aisteja ja keskittymistä sekä tekee oppimisesta toiminnallista, josta hyötyvät etenkin lapsista vilkkaimmat.

ta enemmän hyödyntää varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa. Helppoa se ei ole. Järjestelyt edellyttävät opettajalta ylimääräistä vaivannäköä, mihin rahat eivät aina riitä. Toisaalta vähempikin riittää, sillä moni asia toteutavissa metsässä ilman sen suurellesempia toimia.

Kankaanpään mukaan luonto jo itsessään ruokkii aisteja ja keskittymistä sekä tekee oppimisesta toiminnallista, josta hyötyvät etenkin lapsista vilkkaimmat.

Koen lasten luontosuhteen vahvistamisen ja luonnon merkityksen korostamisen tärkeäksi. Olen havahtunut kantamaan huolta monimuotoisuuden säilymisestä: meidän on toimittava nyt, jotta luontokato ei pääse enää etenemään.

Museokäynnin ja metsässä työskentelemisen jälkeen ympäristökasvatuskokeiluni viimeinen kolmannes sisälsi itse taiteen tekemistä, mihin ammennettiin aikaisemmin koettua.

Annoin Oksa-C:n opettajien valita ja jalostaa erilaisista ideoistani sopivimmat, ja näin muodostui kaksi kaikille suunnattua erilaista kuvataidepistettä (2x n. 40 min.) Myös lähestyvä äitienpäivä vaikutti työskentelytapojen valintaan.

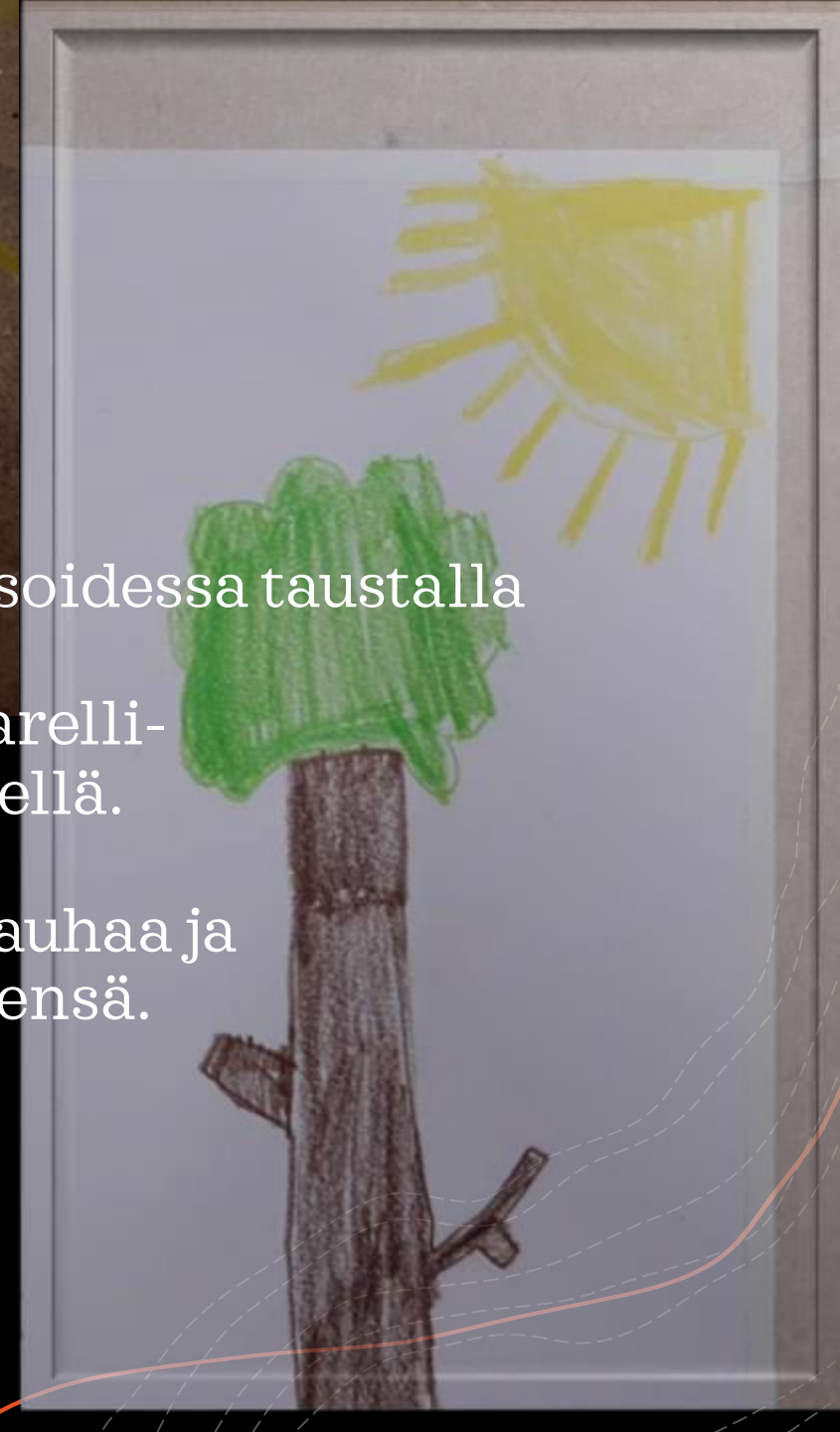
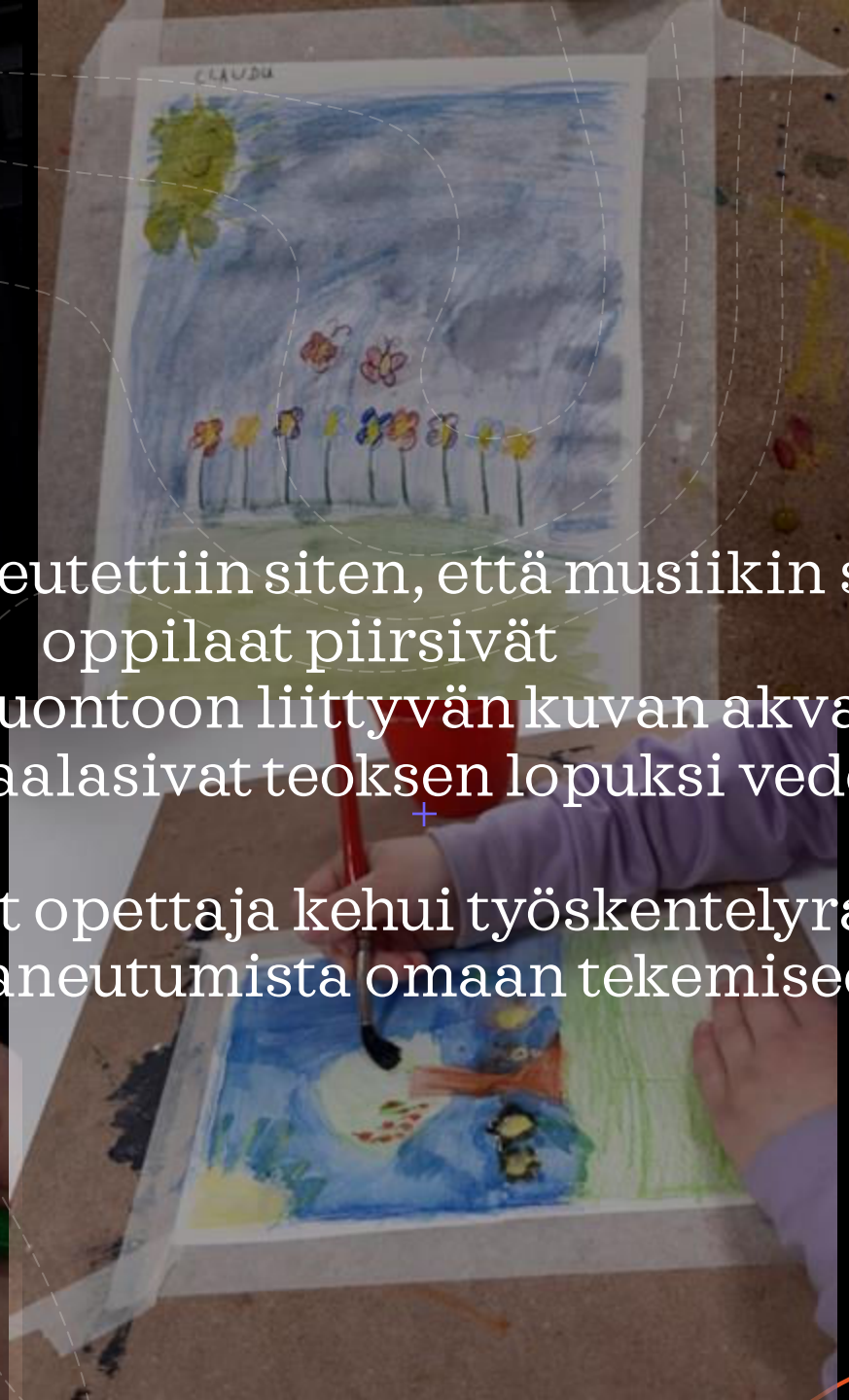
Omassa pisteessäni juttelin oppilaiden kanssa museo- ja metsäkokemuksista, ja jokaisen omasta luontosuhteesta, sekä taiteellisesta tulkinnasta. Lopuksi herättelin keskustelua, miltä taiteilijoista itsestään tuntui tehdä teosta, liittyykö se omaan luontokokemukseen tai onko muuta, mitä taiteilija haluaa teoksestaan kertoa. Toimittajan vierailu pohjusti kivasti haastattelemista ja museokäynti taiteilijan roolin omaksumista.

*"Minä
luonnossa -
luonto
minussa"*

1/2. Musiikkimaalaus toteutettiin siten, että musiikin soidessa taustalla oppilaat piirsivät haluamansa luontoon liittyvän kuvan akvarellikynillä ja maalasivat teoksen lopuksi vedellä.

Pistettä ohjannut opettaja kehui työskentelyrauhaa ja oppilaiden paneutumista omaan tekemiseensä.

2/2. Kollaasipisteessä esittelin oppilaille mandalan idean ja kannustin sommittelemaan eri materiaaleja hyödyntäen mieleisensä asetelman. Ideoimme, että työ voi olla mandalan sijaan vaikkapa oma kuva. Alun perin ajatus oli valokuvata lopputulos, mutta nyt päädyimme liimaamaan työn neliön muotoiselle kartongille. Materiaalina meillä oli kiviä, keppejä, havuja, tilkkuja, silkkipaperia, lankoja....

Osa oppilaista sommitteli tarkkaan ja olisi jaksanut tehdä omaa työtä pitkäkestoisemminkin. Toisille valmista tuli nopeasti. Materiaalivalinnat olivat onnistuneet. Neliskulmainen muoto inspiroi useampaa oppilasta.

"Mä tein puun ja nuotion. Mä oon nukkumassa tuolla teltassa."

"Tää oli kivaa. Tässä on Lemetyn leikkipuiston iso kivi, minne mä oon kiivennyt."

Mukava ja onnistunut ympäristökasvatuskokeilu kaiken kaikkiaan!

Ympäristökasvatuskokeiluni tapahtui kolmessa erilaisessa ympäristökasvatusympäristössä: taidemuseossa, metsässä ja kuvataideluokassa, ja kaikki kolme toimivat hyvin tässä tarkoituksessa sekä yksin että yhdessä.

Toivon, että oppimiskokonaisuuteni toimii inspiraation lähteenä kaikille opetusta järjestäville ja erityisesti esi- ja alkuopettajille: kuvataide, itseilmaisu, läsnäolotaidot, retkeilytaidot ja ulkona oppiminen sopivat luontevasti yhteen. Itse käytin paljon välineitä, mutta vähempikin riittää! Mielestäni kaikenlaisen toiminnan voi siirtää ulos; useimmat lapset (ja aikuiset) nauttivat, ja ihan kaikki hyötyvät - luonto mukaan lukien

Tule sinäkin
mukaan Lumo-
talkoisiin!

